

Výzkum cen v zahraničním obchodě, ze kterého vychází tato publikace, probíhal od roku 1999 do roku 2004 v rámci výzkumného záměru „Ekonomické, politické a právní problémy integrace České republiky do světové ekonomiky“ v Institutu integrace ČR do evropské a světové ekonomiky při Fakultě mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze. Od roku 2003 do roku 2005 byl podpořen projektem Grantové agentury ČR „Ceny v zahraničním obchodě“ (GAČR 402/03/1284). Řešitelem je Ing. Václav Nešvera, CSc., spolupracoval prof. Ing. Václav Kubišta, CSc.

* * *

Úvod

Výzvou pro analýzu cen v českém zahraničním obchodě se zeměmi Evropské unie byly teze „nové teorie zahraničního obchodu“ (část 1.):

- dochází ke kvalitativní dělbě práce mezi západoevropskými zeměmi a zeměmi střední a východní Evropy, která se projevuje v cenách směňovaného zboží
- naprostou většinu obchodu tvoří směna „vertikálně diferencovaných výrobků“ - výrobků, jejichž diferenciací je založena na rozdílné kvalitě a ceně
- zboží vyvážené zeměmi se systémově-institucionálním handicapem má tendenci být směňováno pod cenami světových trhů i v případě, že jde o zboží shodné technické kvality
- model specializace se v posledních letech změnil, země dosáhly pozitivního posunu kvality, struktury vyváženého zboží i systémově-institucionálních podmínek obchodu
- důležitými kanály přeměn jsou přímé zahraniční investice.

Těžiště je v empirické analýze cen směňovaných výrobků zpracovatelského průmyslu. **Hlavní metodická východiska analýzy (část 2.)** jsou:

- alternativní volba (a) jednotkové ceny vyplývající z poměru hodnoty výrobku k jeho množství v měrných jednotkách, (b) kilogramové ceny vypočtené jako poměr hodnoty výrobku k jeho hmotnosti
- použití nejpodrobnější, 8-místné klasifikaci datové báze COMEXT
- důsledné respektování zásady shodné struktury porovnávaných výrobních souborů
- v podmínkách radikálních strukturálních změn, jakými prochází český zahraniční obchod, mají pro charakteristiku vývoje cen lepší vypovídací schopnost indexy Paascheho typu
- pozornost si zaslouží porovnání vývozních a dovozních cen v obousměrném obchodě.

Vývoj cen na světových trzích (část 3.) je určován vývojem cen výrobků zpracovatelského průmyslu; základní komodity způsobují spíše odchylky od trendu, než že by trend vývoje cen určovaly. Vývoj cen je podmíněn měnovou bází. Zatímco dolarové ceny mají tendenci k poklesu, na bázi EUR převažuje jejich růst. Vývoj cen na mezinárodních trzích mohl přispět k omezení růstu cen v národních ekonomikách. Ceny v zahraničním obchodě zemí Evropské unie se měnily shodně s cenami ve světovém obchodě.

Příznivý vývoj cenových relací v obchodě České republiky se zeměmi Evropské unie zredukoval cenový gap zděděný po komunistickém režimu (část 4.). Podle statistiky Evropské unie se zvýšily jednotkové ceny výrobků zpracovatelského průmyslu dovezených z České republiky v roce 2003 oproti roku 1993 o 86 %. Ve shodném výrobním sortimentu se v tomto období zvýšila úroveň dovozních jednotkových cen ve vzájemném obchodě členských zemí jen o 22 %. V roce 1989 byly dovozní ceny českého zboží oproti dovozním cenám ve vzájemném obchodě členských zemí o 22 % nižší; v roce 2003 byly oproti dovozním cenám ve vzájemném obchodě členských zemí EU o 6 % vyšší. Příznivě se změnila zejména cena výrobků elektrotechniky a výrobků automobilového průmyslu. Zatímco komparativní úroveň dovozních cen v obchodě zemí Evropské unie s Českou republikou výrazně vzrostla, komparativní jednotkové ceny při vývozu do České republiky zaznamenaly pokles. Nicméně v roce 2003 byly ještě o 22 % nad úrovní shodného sortimentu ve vzájemném obchodě členských zemí (v roce 1993 byly vyšší o 36 %). Cenové deformace byly za minulého režimu na straně vývozu zemí Unie do Československa ještě větší než na straně

Analýza vývoje cen v zahraničním obchodě se zeměmi EU

dovozu. Příznivý vývoj cenových relací je zřetelný v obousměrném obchodě, který tvoří podstatnou a dynamickou část obchodu mezi zeměmi Evropské unie a Českou republikou. Nicméně ještě v roce 2003 byly ceny při vývozu do České republiky o 49 % vyšší než při dovozu téhož souboru výrobků. Efekty plynoucí z příznivého vývoje cen byly umocněny změnami ve struktuře obchodu.

Mezinárodní porovnání cen (část 5.) potvrzuje tezi ekonomické teorie, že v podmínkách konsolidované tržní ekonomiky země vyváží zboží pro které má komparativní výhody a dosahuje ve svém vývozním sortimentu nadprůměrnou komparativní úroveň cen na daném trhu. Například Švýcarsko dosáhlo v roce 2002 ceny o 140 % vyšší než byl průměr téhož sortimentu zboží dovezeného zeměmi Evropské unie; Spojené státy dosáhly ceny vyšší o 113 %, Japonsko o 76 %. Přes pozitivní vývoj je Česká republika se svými komparativními cenami mezi významnými dovozci Evropské unie stále ještě na jednom z posledních míst. Nižší úroveň cen ve svém sortimentu dosahují Polsko a Čína.

Příznivý vývoj cenových relací potvrzují také čísla české statistiky (část 6.). Korunové (kilogramové) ceny vývozu výrobků zpracovatelského průmyslu vzrostly v roce 2000 oproti roku 1993 o 68 %, do roku 2003 se zvýšily o dalších 14,3 %. Ceny výrobků zpracovatelského průmyslu dovezených ze zemí Evropské unie rostly podstatně pomaleji, směnné relace se výrazně zlepšily. Pohyby kurzu se při přepočtu hodnot v zahraničním obchodě se zeměmi Evropské unie na korunové projevily relativním zrychlením růstu vývozních i dovozních cen v letech 1994-2000 a jeho relativním zpomalením po roce 2000.

Příčinná souvislost mezi změnami kurzu a změnami cen v zahraničním obchodě je obousměrná. Vývoj směnných relací příznivě ovlivňuje kurz koruny a vývoj vztahu mezi vnější a vnitřní kupní silou koruny – vývoj vztahu mezi nominálním kurzem a paritou koruny, tedy komparativní cenovou úroveň. Příznivý vývoj cen v zahraničním obchodě je významnou příčinou reálného i nominálního zhodnocování české koruny a podmínkou postupné konvergence české cenové úrovně a struktury cen k relacím ve vyspělejších zemích.